

DRAFFT

Tudalen Gynnwys

Gweledigaeth	3
Cyd-destun cenedlaethol a lleol	4
Tueddiadau poblogaeth	8
Darpariaeth bresennol	10
Ymgysylltu a chydweithio gyda phartneriaid a rhanddeiliaid	12
Adnabod ardaloedd penodol	15
Prif negeseuon	16
Cynllun gweithredu	18

DRAFT

Gweledigaeth

Mae dyheadau pobl hŷn Gwynedd yn glir. Mae pobl hŷn Gwynedd eisiau byw gartref cyn hired â phosib gan gydnabod angen am gefnogaeth pan yn briodol i sicrhau hyn. I gefnogi'r dyheadau hyn, mae gweledigaeth y Gwasanaeth Oedolion, Iechyd a Llesiant yn rhoi pwyslais ar hybu a chynnal annibyniaeth cyn belled â phosib i ganiatáu unigolion aros yn eu cartrefi. Pe byddai sefyllfa yn codi lle na fydd bellach yn opsiwn i rywun aros yn eu cartref eu hunain, bydd opsiynau eraill megis Tai Gwarchod, Tai Gofal Ychwanegol neu math arall o gartref addas yn cael eu hyrwyddo i unigolion. I'r dyfodol ystyrir gofal preswyl yn bennaf fel:

- Cyfle pellach i adennill annibyniaeth
- Cyfle ysbaid i ofalwyr fel y gallant barhau â'u rôl gofalu
- Opsiwn gofal parhaol i bobl â dementia na ellid gofalu amdanynt gartref na mewn tai gofal ychwanegol

Gweledigaeth y Cyngor felly ar wasanaethau preswyl i bobl hŷn yw:

- Lleihau nifer y gwelyau preswyl traddodiadol
- ↑ nifer y gwelyau mewn Tai Gofal Ychwanegol neu fodel cyffelyb i Tai Gofal Ychwanegol
- ↑ nifer y gwelyau nyrsio mewn rhai ardaloedd
- ↑ nifer y gwelyau i'r rheini â phroblemau cof, preswyl a nyrsio

Bwriad y Gwasanaethau Cymdeithasol i'r dyfodol felly yw comisiynu:

- Llai o welyau preswyl traddodiadol gan ddarparu fwy o wasanaethau i gefnogi unigolion i fyw gartref neu mewn llety addas i'w hamgylchiadau
- Cyfleoedd i bobl gael cyfnod adferiad estynedig
- Cyfleoedd hyblyg i gael gofal ysbaid
- Mwy o welyau gofal preswyl ar gyfer pobl â dementia

Fel pob cyngor yng Nghymru, mae Gwynedd yn wynebu toriadau sylweddol yn y cyllid y mae'n cael gan y llywodraeth tuag at dalu am wasanaethau lleol. Ar yr un pryd mae'r pwysau ar wasanaethau'r Cyngor yn sicr o gynyddu'n aruthrol. Oherwydd hyn, nid oes modd i bethau barhau fel y maent ac mae angen newidiadau sylweddol ar unwaith fel y gall y Cyngor barhau i ddarparu gwasanaethau hanfodol i'n bobl fwyaf bregus dros y degawdau nesaf.

Bydd y Strategaeth Lletya Pobl Hŷn yn amlinellu sut bydd Cyngor Gwynedd yn sicrhau dewis addas o lety ar gyfer pobl hŷn gyda gwahanol anghenion.

Cyd-destun cenedlaethol a lleol

Pwrpas llunio Strategaeth Lletya Pobl Hŷn yw sicrhau bod Cyngor Gwynedd a phartneriaid allweddol yn gweithio gyda'i gilydd tuag at yr un weledigaeth a bod cyfeiriad clir wedi cael ei osod i'r holl bartneriaid yng nghyd-destun darparu lletya pobl hŷn yng Ngwynedd.

Mae cytuno ar Strategaeth Lletya Pobl Hŷn wedi ei nodi yn **Gynllun Strategol Cyngor Gwynedd 2013-2017** fel blaenoriaeth yn ystod 2013-2014. Mae'r strategaeth hon yn ogystal am gefnogi blaenoriaethau sydd wedi ei adnabod yn **Strategaeth Tai Cyngor Gwynedd 2013-2017**.

Fe nodir mewn nifer o ddogfennau polisi ac ymchwil wedi ei gyhoeddi bod cydberthynas rhwng cartrefi ag amgylchedd y mae unigolyn yn byw ynddo fel bod yn allweddol i safon bywyd yr unigolyn gan nodi'r angen i gartref fod yn addas i gael ei addasu fel y mae person yn mynd yn hŷn a'u hanghenion yn newid.

Mae dogfen **Cartrefi Gwell i bobl Cymru**¹ yn nodi bod nifer o bobl hŷn angen cartref sydd yn addasadwy a gyda mynediad da i gyfleusterau. Mae **Gwella Bywydau a Chymunedau- Cartrefi yng Nghymru**² yn cydnabod yr her fawr sydd o'n blaen yn y maes gyda phoblogaeth sy'n heneiddio yn cael ei nodi fel goblygiad sylweddol ar gynllunio tai a'r a'r cymorth sydd ar gael i bobl barhau i fyw yn eu cartrefi cyn hired â phosib. Maent yn nodi'r ffyrdd canlynol o ymdrin â hyn:

- i. Darparu mwy o dai o'r math cywir a chynnig mwy o ddewis
- ii. Gwella cartrefi a chymunedau, gan gynnwys effeithlonrwydd ynni cartrefi newydd a presennol
- iii. Gwella gwasanaethau a chefnogaeth gysylltiedig â chartrefi.

I ategu i hyn noda'r **Sefydliad Gofal Cyhoeddus** bod pobl hŷn eisiau:

- Cartref sydd yn hawdd edrych ar ei ôl
- Bod yn ddiogel
- Mynediad at gyfleusterau a chludiant

¹ Strategaeth a gyhoeddwyd gan Llywodraeth Cymru 2001

² Strategaeth dai genedlaethol a gyhoeddwyd yn 2010

- Cymdogaeth dda
- Llety sy'n ddeniadol ac yn addas i'r pwrpas
- Aros yn eu cartrefi heb orfod mynd i ofal preswyl

Mae'r **Joseph Rowntree Foundation** hefyd yn hyrwyddo'r un cysyniad drwy gyhoeddi 16 o safonau sydd yn anelu i ddarparu cartrefi sydd yn hyblyg ac yn addas i bobl ac amrediad o anabledau.

Yn ogystal â'r Strategaeth hon, mae dogfennau eraill yn cael eu llunio sydd wedi bwydo i'r ddogfen hon, gyda'r Gwasanaeth Oedolion, Iechyd a Llesiant yn y broses o adolygu eu **Cynllun Comisiynu Pobl Hŷn** ac mae data o'r **Datganiad Sefyllfa Marchnad** wedi cyfrannu tuag at y ddogfen hon o ran adnabod darpariaeth bresennol preswyl a nyrsio yng Ngwynedd, tueddiadau i'r dyfodol a llunio blaenoriaethau.

Er mwyn llunio'r ddogfen hon, fe ganolbwyntiwyd y gwaith ymchwil ar yr elfennau canlynol:

- Adnabod tueddiadau er mwyn cael darlun clir
- Cael mewnbwn trigolion Gwynedd er mwyn cael strategaeth ymatebol
- Gallu adnabod ardaloedd sydd angen darpariaeth o'r newydd neu addasu darpariaeth i'r dyfodol

Mae polisi cenedlaethol sy'n ymwneud a Gofal Cymdeithasol a Thai ar gyfer Pobl Hŷn yn canolbwyntio at dri ffactor allweddol - annibyniaeth, dewis a chyflenwad o dai addas a digonol. Mae Strategaeth Pobl Hŷn Cymru (2013-2023) yn hyrwyddo dewis a byw'n annibynnol ac yn nodi "there is a growing recognition of the values of developing service models that have the citizen at their core, and that seek to protect and support all opportunities for independent living".

Un o ganlyniadau mae'r Strategaeth Pobl Hŷn Cymru yn anelu i wireddu erbyn 2023 yw sicrhau bod gan bobl hŷn mynediad at dai a gwasanaethai sy'n cefnogi eu hanghenion a hyrwyddo annibyniaeth; bod cyflenwad addas o opsiynau llety at gyfer pobl hŷn; bod cefnogaeth ddigonol i symud; ac yn olaf bod modelau llety amgen (sy'n cynnwys "retirement communities"; tai gwarchod a thai gofal ychwanegol) yn

cael ei gynnig i sicrhau dewis i bobl hŷn yn y math o lety sydd ar gael i gwrdd â'u hanghenion a'u dyheadau.

Mae gweledigaeth Llywodraeth Cymru yn glir. Mae Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 yn darparu "fframwaith ar gyfer awdurdodau lleol ac iechyd i ymgysylltu efo a grymuso dinasyddion i gefnogi nhw gyflawni annibyniaeth a llesiant, ac yn lle mae'n briodol, cael y gefnogaeth maen nhw angen". Gweledigaeth y Ddeddf yw uchafu annibyniaeth pobl, cysylltu pobl efo'r cymunedau a lleihau neu oedi dibyniaeth bobl ac ymyrraeth gan ofal cymdeithasol ac iechyd.

Mae pwysig i beidio anwybyddu pwysigrwydd cyflenwi tai addas ar gyfer poblogaeth sy'n heneiddio. Mae adolygiad o lenyddiaeth ddiweddar gan Brifysgol Bangor yn adnabod:

- a) Mae stoc tai Cymru o fewn y gwaethaf yng Ngogledd Ewrop - caiff hyn effaith sylweddol ar iechyd a llesiant pobl hŷn;
- b) Mae mynediad tuag at addasiadau ac atgyweiriadau yn hanfodol tuag at sicrhau bod pobl hŷn yn gallu parhau i fyw yn annibynnol yn eu cartrefi eu hunain;
- c) Mae'n hanfodol i gyfarch cyflenwad ac addasrwydd mathau arbennig o dai sy'n cwrdd ag anghenion pobl hŷn;
- d) Mae 80% o'r tir yng Nghymru yn cynnwys 'tai gwledig', sy'n golygu eu bod angen datrysiadau a dulliau gwahanol.

Mae effaith cyflwr gwael tai yn effeithio yn fawr ar grwpiau bregus megis pobl hŷn. Mae gwresogi isel/aneffeithiol wedi ei brofi i leihau disgwyliadau oes. . Yn ychwanegol, mae addasu tai yn lleihau anabledd a'r risg o ddamweiniau.

I grynhoi, mae sicrhau cyflenwad addas a digonol o dai ar gyfer pobl hŷn yn hanfodol er mwyn cynorthwyo i leihau dibyniaeth ar wasanaethau statudol megis gofal preswyl a mynediad i ysbytai. Ar hyn o bryd yng Ngwynedd, mae pobl yn dod yn ddefnyddwyr gwasanaeth yn rhy fuan gyda gorddibyniaeth ar fodelau gofal a llety traddodiadol, megis gofal preswyl. Nid ydym yn gwerthfawrogi capasiti a gallu pobl i

fyw bywydau annibynnol, ac i barhau i fyw gartref ac o fewn eu cymunedau cyn hired â phosib.

Un o'r prif heriau mae'r Gwasanaeth Oedolion, Iechyd a Llesiant yn ei wynebu yw poblogaeth sy'n heneiddio a'r goblygiadau ar gyfer dyluniad tai a'r gefnogaeth sydd ar gael ar gyfer cefnogi pobl i fyw yn annibynnol cyn hired â phosib. Yn ôl amcangyfrifon canol flwyddyn 2013, mae pobl 65 oed a throsodd yn cyfri fel 22% o boblogaeth Gwynedd. Mae mwy o bobl dros 65 oed o'i gymharu â phobl ifanc 'dan 16 oed yn byw yng Ngwynedd. Yn seiliedig ar ragamcanion poblogaeth, rhwng 2015 a 2030, bydd twf sylweddol o fewn poblogaeth 85 oed a throsodd yng Ngwynedd. Rhagamcan y bydd y grŵp hwn yn cynyddu bron i 60% erbyn 2030.

Blaenoriaeth allweddol arall yw lleihau'r galw ar fodolau gofal mwy traddodiadol, er enghraifft Gofal Preswyl a datblygu modelau gofal newydd megis Tai Gofal Ychwanegol.

Fel rhan o Gynllun Strategol 3 Blynedd Cyngor Gwynedd, mae datblygu Strategaeth Letya ar gyfer Pobl Hŷn wedi ei osod fel un cynllun 'dan raglen lletya Gwasanaethau i Oedolion. Bydd y strategaeth yn eistedd 'dan Strategaeth Partneriaeth Tai Gwynedd a byddai'n bwydo fewn i'r Cynllun Datblygu Lleol yn 2016, a'r Cynllun Unedol (2013-2017), ynghyd â'r Cynllun Comisiynu Pobl Hŷn 2011-2016.

Tueddiadau Poblogaeth

Yn seiliedig ar amcangyfrifon³, mae 121,911 o bobl yn byw yng Ngwynedd. Am y tro cyntaf, mae mwy o bobl dros 65 oed a throsodd o'i gymharu â phobl ifanc 'dan 16 oed yn byw yng Ngwynedd. Mae 14277 o bobl oed 65-74, 8688 o bobl 75 i 84 a 3707 o bobl dros 85.

Ar sail amcangyfrifon presennol⁴, rhwng 2015 a 2030, mae'r prif dwf mewn poblogaeth ymysg y grŵp oedran 85 oed a hŷn. Disgwylir i'r grŵp oedran yma yng Ngwynedd gynyddu 59% erbyn 2030, gyda'r grŵp oedran 75-84 oed yn cynyddu 27%. Ond, disgwylir i'r grŵp 65-74 oed leihau yn raddol erbyn 2030.

Wrth i ni edrych ar boblogaeth o fewn Gwynedd, yr un ardaloedd oedd yn gyson ar ben y rhestr o ran dwysedd poblogaeth bobl hŷn uchaf a/ neu'r niferoedd bobl hŷn uchaf, a hynny yn y grwpiau oedran 75-84 a 85+. Wrth edrych ar gyfansoddiad cartref yn yr ardaloedd hyn, roedd nifer yn dod i'r brig yn y tabl o ran cartrefi un person neu deuluoedd dros 65 mewn oedran.

Un o'r pethau i nodi yw bod yr ardaloedd hyn yn gyffredinol mewn ardaloedd arfordirol poblogaidd, ac mae awgrym bod nifer yn dewis dychwelyd i'r ardaloedd hyn i ymddeol. Mae angen rhoi ystyriaeth i hyn wrth ystyried opsiynau llety a chynllunio gwasanaethau yng Ngwynedd gan fod rhagdybiaeth bod y bobl hyn yn byw yn bell o unrhyw rwydwaith gefnogaeth.

Dadansoddiad o ragamcaniadau niferoedd dementia Gwynedd

Mae pobl hŷn yn tueddu i ddioddef yn fwy gyda phroblemau iechyd meddwl. Gall hyn, yn ei dro, effeithio annibyniaeth a safon bywyd unigolion a'u teuluoedd. Y ddau brif gyflwr iechyd meddwl sy'n effeithio pobl hŷn yw dementia ac anhwylderau gweithredol megis iselder a chyflwr pryder.

³ Amcangyfrifon canol blwyddyn 2013 Stats Wales

⁴ Amcangyfrifon Daffodil www.daffodilcymru.org.uk

Mae data a gesglir yn rhagfynegi y bydd niferoedd y bobl hŷn 65+ sydd â dementia yng Ngwynedd yn cynyddu yn y blynyddoedd nesaf o 1,863 yn 2013 i 2,115 yn 2020 ac yna 2,664 erbyn 2030⁵.

Mudo mewnol

Nifer bach o'i gymharu â'r boblogaeth o fudo mewnol sy'n digwydd o fewn i Wynedd. Mae cynnydd bach wedi bod yn ystod y ddegawd ddiwethaf gan gynyddu o 110 o bobl yn mudo i mewn i Wynedd yn 2001-2002 i 130 o bobl yn 2012-2013⁶.

⁵ Amcangyfrifon Daffodil www.daffodilcymru.org.uk

⁶ StatsWales

Darpariaeth bresennol

Daliadaeth a chyflwr tai

Edrychwyd ar ddata cyfrifiad 2011 o ran daliadaeth o fewn Gwynedd ac mae 26.4% o aelwydydd Gwynedd a phawb 65 oed a drosodd gyda 21.6% o aelwydydd Arfon gyda phawb 65 oed a throsodd, 30.6% o aelwydydd Dwyfor a 26.4% o aelwydydd Meirionydd.

Yn ôl data⁷ ynglŷn â daliadaeth cartrefi Gwynedd mae 76% o bobl 65 oed a throsodd Gwynedd yn berchennog/ preswlydd, 13% yn awdurdod lleol, 6% gan gymdeithasau tai a 5% yn rhentu'n breifat.

Mae ein data⁸ yn dangos bod 1,659 o bobl 65 oed a throsodd yn byw mewn cartrefi heb wres canolog sydd yn gyfatebol i 6.82% o'r boblogaeth hŷn.

Gall addasrwydd rhai tai yn ei gwneud hi yn anodd cael darpariaeth megis gwely / darpariaeth pwrpasol meddygol mewn rhai amgylchiadau.

Darpariaeth Tai Gwarchod a Thai Gofal Ychwanegol presennol yng Ngwynedd

- Mae cyfanswm o 24 cynllun Tai Gwarchod 689 o unedau unigol gan Bartneriaeth Tai Gwynedd.
- Mae 3 o Bartneriaid Tai Gwynedd yn berchen cynlluniau Tai Gwarchod yng Ngwynedd. Cartrefi Cymunedol Gwynedd yw'r darparwr mwyaf gyda 13 o gynlluniau, 10 gan Grŵp Cynefin ac yna 1 gan Gymdeithas Tai Gogledd Cymru.
- Yn nhermau lleoliad, Arfon yw'r ardal gyda'r mwyafrif o ddarpariaeth Tai Gwarchod gyda 10 cynllun a 194 (47%) o unedau, Meirionnydd gyda 9 chynllun a 173 (42%) o unedau a Dwyfor gyda 5 cynllun a 46(11%) o unedau.
- Mae 2 gynllun Tai Gofal Ychwanegol yn weithredol yng Ngwynedd, gyda 30 uned yn Awel y Coleg yn y Bala a 42 uned yng Nghae Garnedd ym Mangor ac mi fydd cynllun 40 uned ym Mhorthmadog erbyn diwedd 2017.

Mae Tai Gwarchod yn cynnig diogelwch a thawelwch meddwl i lawer o'i denantiaid ac aelodau teulu. Yn bennaf oherwydd gwasanaeth warden sydd ar gael yn ogystal

⁷ Swyddfa Ystadegau Gwladol

⁸ Amcangyfrifon Daffodil www.daffodilcymru.org.uk

ag rhai cynlluniau yn cynnig gweithgareddau cymdeithasol i'w preswylwyr. Mae Grant Cefnogi Pobl yn rhoi cefnogaeth ariannol hanfodol i'r cynlluniau hyn. Ar hyn o bryd, mae cyllideb Cefnogi Pobl sydd yn cael ei weinyddu i Awdurdodau Lleol yn wynebu toriadau sylweddol, cymaint ag 10% yn ystod 2014-15. Tra mae gwarchod gwasanaethau rheng flaen yn bwysig ni ellir rhoi sicrwydd na fydd cynlluniau tai gwarchod yn imiwn doriadau pellach yn y dyfodol. Mae'r Strategaeth hon cynnig cyfle unigryw i weithio gyda'n Partneriaid Tai I ddilyn trywydd model gwahanol yng Ngwynedd.

Mae datblygu Tai Gofal Ychwanegol wedi ei gynnwys fel nod o fewn **Cynllun Strategol y Cyngor**. Rydym yn cydweithio gyda Grŵp Cynefin a Chymdeithas Tai Gogledd Cymru i ddatblygu cartrefi sy'n addas ar gyfer pobl hŷn prysur gan addasu'r cymorth fel mae eu hanghenion yn newid wrth iddynt fynd yn hŷn. Byddwn yn cydweithio i ddatblygu ac ystyried opsiynau eraill o ran datblygu ac ariannu darpariaeth yn y dyfodol mewn ardaloedd eraill, gan gynnwys edrych ar Dai Gwarchod sy'n eiddo i Gymdeithasau Tai.

Mae Tai Gofal Ychwanegol yn cael ei weld fel cysyniad weddol newydd yng Ngwynedd, mae'r ddau gynllun presennol wedi bod yn llwyddiannus gyda'i trigolion ond mae hyrwyddo ei nod a buddion yn parhau yn her. Un peth sydd yn glir, bydd cynnig yr un lefel o gynllun o ran maint a darpariaeth gweithgareddau i breswylwyr am fod yn her. Eto, mae'r Strategaeth yn cynnig cyfle i ddatblygu tai gofal ychwanegol 'ysgafn' yng Ngwynedd gan ddefnyddio stoc bresennol tai gwarchod a darpariaeth bwrpasol o fewn ein hardaloedd gwledig.

Crynodeb o'r ddarpariaeth gofal Preswyl a Nyrsio presennol yng Ngwynedd

- Mae 37 Cartref Preswyl a Nyrsio yng Ngwynedd. Mae 26 Cartref o fewn y sector breifat, a 11 Cartref yn rhan o ddarpariaeth fewnol y Cyngor
- Darperir gofal nyrsio gan y sector breifat yn unig, gyda 16 o'r Cartrefi efo gwelyau Nyrsio
- Mae 16 Cartref wedi eu lleoli yn ardal Arfon; 11 Cartref yn Nwyfor a 8 Cartref ym Meirionnydd
- Mae cyfanswm o 1,108 gwely preswyl neu nyrsio yng Ngwynedd, 790 gwely o fewn y sector breifat a 318 gwely yng nghartrefi'r cyngor

- Mae 539 gwely preswyl; 95 gwely preswyl EMI; 356 gwely Nyrsio; 118 gwely Nyrsio EMI
- Ar y 31 o Orffennaf, 2014 roedd 94% o'r gwelyau preswyl a/neu nyrsio yn llawn yng Ngwynedd. Roedd 68 gwely gwag ar gael o fewn y Sir
- Nid oedd gwelyau gwag Preswyl na Nyrsio EMI yn ardal Meirionnydd ar y 31 o Orffennaf, 2014
- Roedd 49 (6%) gwely gwag o fewn y sector breifat a 19 (6%) gwely gwag o fewn cartrefi'r Cyngor

Ar ddiwedd 2013/14 roedd cyfartaledd o 25.59 person am bob 1,000 o'r boblogaeth dros 65 oed wedi eu cefnogi mewn gofal preswyl neu nyrsio. 19.84 oedd cyfartaledd Cymru.

Yr hyn sydd yn glir o'r uchod yw nad oes cysondeb o ran gwasanaeth Preswyl a Nyrsio ar draws y Sir. Nid yw'n bosib chwaith ddatgan yn glir beth y bwriad rhai o'r ddarpariaeth breswyl yn y sector breifat gydag enghreifftiau diweddar o gartrefi yn cau oherwydd rhesymau gwahanol. Mae'n fwriad edrych ar ddarpariaeth tymor hir y sector hwn ar lefel rhanbarthol.

Awdurdodau Lleol eraill

Fel rhan o'n gwaith ymchwil fe edrychwyd ar ddata awdurdodau lleol cyfagos gan gymharu'r stoc llety sydd yn bodoli ynddynt. Yn gyffredinol mae Môn a Conwy yn cynnig llawer mwy o unedau TG a TGY neu wlaŷu preswyl a nyrsio i bobl hŷn na Gwynedd a Cheredigion.

Ar hyd yr holl amrediad oedran yr edrychwyd arno 65-74, 75-84 a 85+ mae Ceredigion yn cynnig mwy o unedau Tai Gwarchod y pen gyda Gwynedd yn cynnig mwy o unedau Tai Gofal Ychwanegol a gwelyau preswyl a nyrsio.

Ymgysylltu a chydweithio gyda phartneriaid a rhanddeiliaid

Ymgysylltu a phartneriaid allweddol

Yn dilyn cyflwyniad i **Bartneriaeth Tai Gwynedd** yn amlinellu ein bwriad wrth greu'r strategaeth hon, fe ddatganwyd diddordeb ganddynt i ymwneud a'r prosiect o'r dechrau, gan weithio gyda ni i adnabod canlyniadau strategol a llunio datrysiadau a chynllun gweithredu fel rhan o'r strategaeth.

Cysylltwyd hefyd â holl **Gynghorau Cymuned** Gwynedd gyda 9 Cyngor yn gyrru ymateb. Derbyniwyd canlyniadau holiadur, a gafodd ei ddsbarthu yn ddiweddar gan Gyngor Cymuned Felinheli⁹.

Fe gysylltwyd hefyd a nifer o fudiadau perthnasol i'r gwaith hwn. Derfynwyd adroddiad defnyddiol gan y **RNIB Homes for People with dementia and sight loss** ac fe e-bostiwyd canllawiau penodol gan y **Gymdeithas Alzheimer** yn cynnig sylwadau ar addasiadau i ddarparu ar gyfer pobl gyda dementia. Gellir gweld y rhain yn Atodiad B ac Atodiad C. Hefyd fe gafwyd ymateb gan a **Canllaw**, sydd yn canolbwyntio ar alluogi pobl hŷn fregus i fyw yn ddiogel ac yn annibynnol yn y gymuned.

Ymgysylltu a defnyddwyr gwasanaeth presennol a dyfodol

Fel rhan o'n gwaith ymgysylltu mi drefnwyd grwpiau ffocws gyda fforymau ardal **Age Cymru** yng Ngwynedd, **Cyngor Pobl Hŷn Gwynedd** a **Grŵp Craidd Cydraddoldeb Anabledd Gwynedd**.

Prif negeseuon o'r gwaith ymgysylltu

-mwyafrif helaeth o bobl a gymerodd rhan yn y grwpiau ffocws yn nodi bod eu cartref presennol yn addas i'w anghenion nawr, gyda nifer yn datgan bod addasiadau wedi cael eu gwneud i'w wneud yn addas.

-nifer yn cydnabod mae'n debyg na fyddai eu cartrefi presennol yn debyg o fod yn addas pe bai eu hiechyd yn dirywio.

-y prif rwystrau a gafodd eu hadnabod oedd gardd fawr, costau cynnal a chadw, grisiau yn y cartref ac ystafell ymolchi ar y llawr cyntaf.

-roedd consensws ymysg y grwpiau bod gwneud y penderfyniad i symud o'ch cartref presennol yn un anodd iawn, gan fod nifer wedi byw yn eu cartrefi presennol ers blynnyddoedd.

⁹ Gellir gweld yr holl sylwadau a dderbyniwyd yn Atodiad A.

-nifer fach iawn oedd wedi ystyried eu sefyllfa lletya ar gyfer y dyfodol, gyda chydabyddiaeth bod pobl yn aml yn amharod i'w gymryd o ddifrif tan y bydd yn broblem

-roedd y mwyafrif y bobl a gymerodd rhan yn credu y byddai'n well ganddynt symud i Dai Gofal Ychwanegol yn hytrach na Gartref Preswyl

-roedd nifer yn poeni am ddarpariaeth dementia o fewn y sir, gyda hyn amlycaf ym Meirionydd.

-yn gyffredinol dymuniadau pobl oedd aros mor agos ag y gallent at eu cartrefi presennol, gan fod ganddynt rwydwaith o bobl a chymdeithas yno.

-daeth yn amlwg nad oedd pobl yn ymwybodol o'r opsiynau llety sydd yn bodoli yng Ngwynedd nag ychwaith gwasanaethau ataliol sydd yn cael eu cynnig.

-angen ystyried anghenion pobl hŷn ac anabledd wrth gynllunio datblygiadau newydd.

-diddorol oedd nodi bod rhai o ardal Bangor wedi ystyried Tai Gofal Ychwanegol yn sgil cyhoeddusrwydd am ddatblygiad newydd yn yr ardal.

-trafodwyd ymateb nifer o Gynghorau Gymuned yr angen am dai fforddiadwy un/dwy lofft ar un llawr (yn benodol mewn ardal wledig Dwyfor).

- pwysleisiwyd gan y Cynghorau Cymuned pwysigrwydd cael amrywiaeth o opsiynau llety ar raddfa leol, fel nad yw pobl yn gorfod symud i le dieithr.

-roedd nifer yn tynnu sylw at ddarpariaeth o lety addas ar gyfer bob a dementia o fewn y sir.

Adnabod ardaloedd penodol

Wrth ddadansoddi'r data, mi ddaeth i'r amlwg bod rhai ardaloedd yn dod i'r brig mewn nifer o feysydd ac felly mi edrychwyd yn fwy manwl ar yr ardaloedd hyn, gan edrych ar boblogaeth 65-74, 75-84 a 85+ (canran a niferoedd) ar hyn bryd, amcangyfrif i'r dyfodol a thueddiadau'r gorffennol. Edrychwyd hefyd ar gyfansoddiad cartrefi bobl 65+ yn yr ardaloedd hyn, rhagfynegiad niferoedd dementia, stoc llety yn yr ardaloedd hyn a phellter teithio i gartrefi preswyl a nyrsio. Ar gyfer dadansoddiad llawn o'r anghenion yn yr ardaloedd hyn gweler Atodiad 2.

Wrth edrych ar ddata poblogaeth yn unig mi roedd 10 LSOA¹⁰ yn dod i'r brig, ond wrth i ni ychwanegu a chymharu mwy o ddata i'w cymharu mi roedd 5 LSOA yn dod i'r amlwg yn gyson ar ben y rhestr. Y 8 LSOA oedd:

- Tywyn 1
- Porthmadog (Gorllewin)
- Aberdaron Botwnnog a Tudweiliog
- Dyffryn Ardudwy, Llanbedr
- Aberdyfi, Brynchrug a Llanfihangel
- Llanbedrog ac Abersoch
- Llanbedr
- Caernarfon (Menai)

Gellir cyfuno rhai o'r ardaloedd hyn gyda'i gilydd yn ôl ardal ddaearyddol:

- Dyffryn Ardudwy a Llanbedr
- Tywyn ac Aberdyfi, Brynchrug a Llanfihangel
- Aberdaron, Botwnnog, Tudweiliog a Llanbedrog ac Abersoch

¹⁰ Local Super Output Area

Prif negeseuon

1. Cefnogi unigolion i aros yn eu cartrefi cyn hired â phosib

Yr hyn yr ydym yn gobeithio ei gyflawni yw:

- Annog pobl i ystyried ac i gynllunio eu dymuniadau lletya yn gynharach
- Gwneud cartrefi pobl hŷn yn addas iddynt allu aros yn eu cartrefi pan fo hynny'n addas a phosib
- Hyrwyddo defnydd o offer ac addasiadau posib ee offer teleofal
- Cadw ddarpariaeth gofal ysbaid/ gwllâu dros dro o fewn y Sir

2. Sicrhau lletya addas i bobl hŷn Gwynedd

Yn unol â chefnogi pobl hŷn i aros yn eu cartrefi, rydym am sicrhau bod amrywiaeth o opsiynau lletya ar gael i bobl hŷn Gwynedd

Yr hyn yr ydym yn gobeithio ei gyflawni yw:

- Sicrhau bod defnydd llawn yn cael ei wneud o'r ddarpariaeth Tai Gwarchod sydd yn bodoli yn y Sir
- Cynyddu'r ddarpariaeth o Dai Gofal Ychwanegol neu fodol cyffelyb o fewn y sir
- Lleihau'r angen am wllâu mewn cartref preswyl yn y Sir drwy weithredu ar yr uchod. Yn dilyn cynnydd tebygol mewn galw, bydd angen rhoi ystyriaeth i gynyddu'r ddarpariaeth lletya nyrsio cyffredinol
- Yn dilyn cynnydd tebygol mewn galw, bydd angen ymchwilio i gynyddu'r ddarpariaeth lletya gofal nyrsio EMI

3. Canfod ardaloedd daearyddol penodol ble mae'n debygol y bydd galw uchel

Yr hyn yr ydym yn gobeithio ei gyflawni yw:

- Archwilio posibilrwydd creu cynlluniau penodol i'r ardaloedd canlynol yn sgil cael eu hadnabod fel ardaloedd i'w blaenoriaethu o ran datblygu opsiynau llety:
 - Dyffryn Ardudwy a Llanbedr
 - Tywyn ac Aberdyfi, Brynchrug a Llanfihangel
 - Aberdaron, Botwnnog, Tudweiliog a Llanbedrog ac Abersoch

Cynnal trafodaeth â phartneriaid i drafod a chyd gynllunio darpariaeth lletya o fewn y Sir

4. Sicrhau bod pobl hŷn Gwynedd yn ymwybodol o'r opsiynau llety sy'n bodoli o fewn y Sir a bod gwybodaeth hygyrch ar gael.

Yr hyn yr ydym yn gobeithio ei gyflawni yw:

- Gwella ansawdd a darpariaeth gwybodaeth gan sicrhau bod gwybodaeth hygyrch ar gael i bobl ynglŷn â holl opsiynau lletya pobl hŷn Gwynedd ynghyd ag addasrwydd y llety
- Cydweithio a phartneriaid perthnasol i lunio a dosbarthu'r wybodaeth hwn

Cynllun Gweithredu Chwefror 2016- Chwefror 2017

Er mwyn llunio cynllun gweithredu gellir ei gyflawni drwy fodd cynhwysol mae'r isod yn cael ei awgrymu fel pwynt gweithred gyntaf:

- Trefnu sesiwn drafod gyda Phartneriaeth Tai Gwynedd i drafod prif negeseuon gyda hwy
- Cynnal trafodaeth gyda phartneriaid o fewn y maes iechyd

Mae'r isod yn enghraifft / man cychwyn ar lunio cynllun gwaith cynhwysfawr:

Nod	Gweithred	Swyddog/ Grŵp cyfrifol	Amserlen	Cynnydd
Cefnogi unigolion i aros yn eu cartrefi cyn hired â phosib				
Cynyddu ymwybyddiaeth o opsiynau ar gyfer pobl hyn ymysg staff proffesiynol o fewn iechyd a gofal	Hyrwyddo dewisiadau ar gyfer pobl hyn	Gweithwyr rheng flaen	Yn barhaus	
Sicrhau bod darpariaeth Tai Gofal Ychwanegol i'w gael yn Arfon, Dwyfor a Meirionydd	Sicrhau bod Cynllun Tai Gofal Ychwanegol ym Mhorthmadog yn cael ei adeiladu o fewn yr amserlen	Grŵp Gweithredol Hafod y Gest	Hyd cyfnod gosod cynllun TGY	Gwaith i gychwyn ar safle mis Chwefror 2016 gyda chynllun gwaith mewn lle ar gyfer y Grŵp Gweithredol
Asesu effaith cynnal gwasanaeth warden sydd gan Gymdeithasau Tai o fewn y gymuned yn ehangach	CCG i arwain ar waith asesu effaith	Cyfarwyddwr cynorthwyol CCG	I'w bennu gan CCG	
Rôl iechyd /gwasanaethau cymdeithasol / Tai wrth ddarparu step up step down / gofal canolraddol / a chyd gomisiynu	Grŵp Strategol Iechyd a Tai 2025 yn edrych ar hwn	Grŵp Strategol Gogledd Cymru 2025		

Teleofal- bod y math priodol o offer yn cael ei gynnig er mwyn cynnal annibyniaeth	Adolygiad o weledigaeth tefeofal gan Canllaw	Canllaw	Cyflwyno adroddiad yn mis Mehefin	
Cynnig cynllun 'symud i eiddo llai' mewn cydweithrediad gyda Chymdeithasau Tai a Canllaw	Bod swyddogion tai Cymdeithasau Tai yn rhoi cefnogaeth i bobl hyn symud i dai gwarchod neu TGY Cais i ddatblygu Cynllun Busnes i gynnig gwasanaeth symud ymlaen yn fasnachol yn y Sir drwy Canllaw	Cymdeithasau Tai a Canllaw		Derbyn ystadegau yn flynyddol
Canfod ardaloedd daeryddol penodol ble mae'n debygol y bydd galw uchel				
Cynnal gwaith ymchwil bellach i'r ardaloedd gyda'r dwysedd uchaf o bobl hyn	Gwasanaethau Tai a Chymdeithasol i bennu 3-4 ardal blaenoriaeth gyda'r bwriad o gasglu data ansoddol am alw am wasanaeth yn yr ardaloedd	Swyddog Comisiynu a Rheolwr Strategol Tai	Ymhen mis	
Adnabod opsiynau o ran darpariaeth yn yr ardaloedd sydd ag dwysedd uchaf	Sefydlu grŵp tasg a gorffen i adnabod ardaloedd o flaenoriaeth o ran darpariaeth i'r dyfodol	Partneriaeth Tai	Adrodd yn ôl i'r Bartneriaeth Tai ymhen 6 mis	
Sicrhau llety addas i bobl hyn Gwynedd				
Creu datganiad sefyllfa o ran darpariaeth tai a gofal yn y Sir	Grŵp Tasg a Gorffen i yrru ymlaen i greu datganiad sefyllfa	Bwrdd Lletya a Partneriaeth Tai	Adroddi yn ôl i'r Bartneriaeth Tai ymhen 6 mis	
Creu safon ac egwyddorion	Cysoni gwybodaeth a safonau ar	Partneriaeth	Ymhen 3	

gwasanaeth ar gyfer tai gwarchod yn y Sir sy'n seiliedig ar fodel Tai Gofal Ychwanegol	draws Cymdeithasau Tai	Tai	mis	
Darpariaeth llety nyrsio / gofal EMI	Gwaith rhanbarthol yn digwydd i sefydlu hwb comisiynu fydd yn rhoi arweiniad ar sut allwn ddylanwadu'r farchnad breifat mewn rhai ardaloedd	Grwp Rhanbarthol	Adrodd yn ôl bob 2 mis	
Sicrhau bod pobl hŷn Gwynedd yn ymwybodol o'r opsiynau llety sy'n bodoli o fewn y Sir a bod gwybodaeth hygyrch ar gael				
Sicrhau bod gwybodaeth ynglŷn ag opsiynau llety ee TG a TGY ar gael i bobl hŷn Gwynedd	Adolygu'r a diweddarau'r daflen wybodaeth	Partneriaeth Tai	Ymhen 3 mis	Taflen wybodaeth ar gael ac wedi ei rhannu a grwpiau/ mudiadau perthnasol

DRAFT